Magyar külpolitikai lavírozások az első világháború után

Avagy a magyar külpolitika átalakulása a lengyel-bolsevik háború (1919-21) fényében

Nagy Levente
Nemzeti Közszolgálati Egyetem

1919. február 14-én kitört a lengyel-bolsevik háború, mely új kihívások elé állította a magyar külpolitikát. Lengyelország támogatását szükségszerűnek érezte a magyar vezetés, úgy tűnt, hogy végre eljött a lehetőség arra, hogy hűségünket és elkötelezettségünket bizonyítsuk a franciák felé, akiknek égetően fontos volt Lengyelország konszolidálása. Ezzel nagy mértékben javítottuk volna a pozícióinkat Csehszlovákia ellenében, akik mindennemű segítségnyújtástól elzárkóztak, ezért a későbbiekben a magyar érdekeknek jobban megfelelő határ jöhetett volna létre a két ország között.

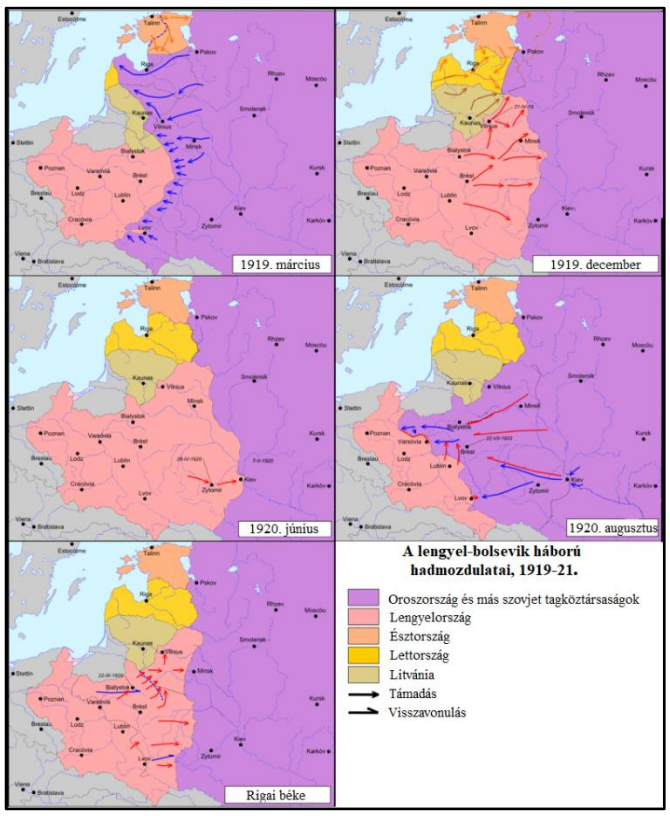

1.sz. ábra: A lengyel-bolsevik háború lefolyása; Forrás: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_battles_of_the_Polish%E2%80%93Soviet_War#/media/File:Gu%C3%A8rra_Sovietopolonesa_(1919-1921).png (szerző által szerkesztve)

A fegyverszállítások kezdete

A Károlyi-kormány 1919. március 4-én jóvá is hagyta a fegyverszállítások megkezdését, és március 19-ére már lengyel területre is ért nem kevesebb mint 20 millió darab Mannlicher gyalogsági lőszer, 20 ezer tűzérségi lövedék, valamint számos egyéb tábori felszerelés. Sajnos magyar szempontból a fegyverek kiküldése hibás döntésnek bizonyult, mivel már a hónap elején is látni lehetett, hogy szükséges lesz a katonaság újbóli felállítására, mással nem lehetséges az országunk területére betörők csapatok megfékezése. A Tanácsköztársaság kikiáltása után a magyar külpolitika 180 fokos fordulatot vett, beszüntettük a lengyelek támogatását, és helyettük a velük ellenséges bolsevikokkal kezdtünk el kapcsolatokat építeni.

A magyar-lengyel kapcsolatok alakulás a Tanácsköztársaság bukását követően.

Már a Huszár-kormány elkezdte a Károlyi-féle lengyel orientáció folytatását, ugyanakkor az Horthy Miklós hatalomra kerülésével vált igazán jelentőssé. Úgy tűnt, hogy a magyar fél ténylegesen partnerre talál revíziós céljai támogatásában a lengyelekben, Szembek gróf, a lengyel diplomácia magyarországi képviselője így vélekedett Ung, Bereg és Máramaros vármegyék sorsáról: *„A három említett vármegye Magyarországnál tartása fenntartás nélkül lengyel érdek."* Felmerült a lehetősége annak, hogy Magyarország aktív hadviselő félként beavatkozik a lengyel-bolsevik háborúba, ezáltal megszerezhette volna az antant rokonszenvét, és a Csehszlovákiával szembeni revíziós terveit is nagyobb eséllyel tudja megvalósítani. Ennek a beavatkozásnak az első lépése egy tótokból álló 10 000 fős légió megszervezése lett volna lengyel területen, mellyel több frontos háborúra lehetett volna kényszeríteni a Csehszlovák vezetést. Viszont egy november 22-ei jelentés szerint a légiók felállítása kudarccal végződött, melynek hatására elnapolták a Csehszlovákia ellen tervezett akciót. Ez a kudarc részben köszönhető annak, hogy a lengyel fél nem akart egy második frontot nyitni a hátországa mögött, másrészt pedig a franciák által vezetett antantnak se volt érdeke, hogy rehabilitálják Magyarországot, nem akarták a Kárpát-medencében kialakult status quo-t megváltoztatni. A lengyelek a régi rend szétzúzására és egy új létrehozására törekedtek, ami szembement a magyar érdekekkel. Közös metszetben egyedül csak a lengyel-magyar határ létrehozása állt, de az már nem volt a lengyelek érdeke, hogy Magyarországhoz visszacsatolják az összes volt északi tartományát. Ezért aztán a trianoni békeszerződés magyar vonatkozásai ellen nem tiltakoztak a lengyelek, jóváhagyták országunk megcsonkítását.

2.sz. ábra: Magyarország helyzete 1919-ben; Forrás: https://tti.abtk.hu/terkepek?start=60

Horthy terve a lengyelekkel

1920. június 1-én Horthy rendkívüli tanácsülést hívatott össze, mely során az ország vezetői tárgyaltak a hosszútávú lengyel külpolitikai stratégiájukról. Céljuknak tűztek ki egy lengyel-magyar szövetség létrehozását, illetve a lengyelektől várták az ország újrafelfegyverzését. Horthy így vélekedett e kérdésről: *„a lengyelektől elsősorban azt kell kérnünk, hogy a magyar hadsereg felfegyverzését tőlük telhetőleg segítsék elő, amennyiben látszólag nekik szánt szállításokat nekünk átengedjenek. Csekonics gróf* (a magyar diplomácia Lengyelországi képviselője) *kijelentette, hogy szerinte e tekintetben nem lesz nehézség még szerződéses megállapodás nélkül is. Véleménye szerint a lengyelek arra helyeznék a fő súlyt, hogy egy hoszszabb időre terjedő, messzemenő megállapodás jöjjön létre, amelybe a románok is bevonassanak."* Bethlen javaslatára Horthy levelet is küldött Piłsudskinak, június 6-án, melyben katonai támogatást ajánlottak Lengyelországnak 30 000 főt számláló "önkéntes légió" formájában. Ezért cserébe szerették volna rábírni a lengyel felet, hogy járjon közben Románia és Magyarország közti viszony javításában, érje el, hogy amennyiben fegyveres konfliktus törne ki Magyarország és Csehszlovákia között, a román fél semleges maradjon. Továbbá a magyar fél újból kilátásba helyezte Kárpátalja megszállását, hogy logisztikai összeköttetés jöhessen létre a két ország között. A probléma ezzel csak annyi volt, hogy a magyarok túl keveset kínáltak, és túl sokat követeltek, túlságosan nagy terhet akartak a lengyel vezetésre róni, ugyanis tőlük vártak segítséget ahhoz, hogy az antant engedélyezze egyfelől a légió felállítását, másfelől nekik kellett volna kieszközölniük a magyar csapatok lengyel földre való átjutását a románoktól és a csehszlovákoktól, illetve nem csak a légiót, de az egész magyar honvédséget az ő politikai, és anyagi támogatásukkal fegyverezték volna fel. Éppen ezért július 10-én megküldött válaszlevelében Piłsudski rendkívül óvatosan fogalmazott; a magyarok közeledését Romániához üdvözölte, viszont minden más kéréssel szemben tartózkodó álláspontot vett fel.

3.sz. ábra: A lengyelek elleni harcra buzdító bolsevik propagandaplakát; Forrás: https://honvedelem.hu/hirek/magyar-segitseggel-vertek-vissza-a-lengyelek-a-voros-hadsereget-1920-augusztusaban.html

A románok viszont nem voltak hajlandóak elfogadni a magyar közeledési feltételeket, se területeket nem kívántak átadni, se a kisebbségek jogait nem kívánták bővíteni, területi autonómiáról pedig hallani se akartak. Ez azért jelentett gondot, mivel Lengyelország szempontjából Románia sokkal nagyobb fontossággal bírt, mint Magyarország, hiszen ők is háborúban álltak a szovjetekkel, Besszarábia hovatartozása miatt, így ők képezték a lengyelek jobb szárnyát. Ennek köszönhetően se tudtak a magyar érdekek annyira érvényesülni.

Július elején azonban kedvező fordulat állt be Magyarország számára a szovjet fronton; a bolsevikok sikeres ellentámadást indítottak meg, veszélybe sodorták Varsót, és ez megint csak a magyar pozíciók megerősödéséhez vezetett. A válságos hadihelyzetnek köszönhetően az antant részéről egyfajta enyhülés következett be Magyarország irányába, hiszen mi voltunk az egyetlen utódállam, mely támogatást nyújtott a lengyeleknek. Ennek köszönhetően szemet hunytak a trianoni békeszerződés egyes pontjainak megsértése felett, és engedték például, hogy a magyar fegyvergyárak a lengyelek számára hadianyagot gyártsanak. Ez egy rendkívül pozitív fejlemény volt a magyar külpolitika számára, mivel a fegyverekhez szükséges nyersanyagokat a lengyelek biztosították számunkra, illetve lehetőség teremtetett arra is, hogy megkezdjük a saját hadseregünk önerőből történő felfegyverzését. Bátran állítható, hogy a fegyverszállításunknak döntő hatása volt a lengyel-bolsevik háború kimenetelére, hiszen az augusztus 15-ei visztulai csatát a fegyvereink segítségével voltak képesek a lengyelek megnyerni, és a hadianyag szállításaink az év végéig segítették őket előre nyomulásaikban.

A konfliktus lecsengése

A nemzetközi közvélemény is igen pozitívan állt Magyarországhoz ez idő tájt, még a franciák is elismerően vélekedtek rólunk, ez a pozitív hozzáállás azonban nem tartott sokáig. Ahogy elmúlt a veszély, és nyilvánvalóvá vált, hogy a lengyel állam létét nem fenyegeti többé már semmiféle veszély, a francia politika is bekeményített, és december 30-án emlékeztették a magyar külügyminisztert arra, hogy a lengyeleknek történő hadianyaggyártással megszegik a trianoni békeszerződés 115-ös cikkelyét, és haladéktalanul felszólították, hogy intézkedjen a békeszerződés feltételeinek betartatása érdekében.

További problémát jelentett az is, hogy mindenki számára nyilvánvaló volt, hogy Magyarország külpolitikai erőfeszítései a szomszédos államok elleni háború megvívását készítik elő, ami természetes összefogást váltott ki a Monarchia utódállamaiból, és egyenes úton vezetett a kisantant létrejöttéhez. Ebben a kérdésben a lengyelek se álltak mellénk, mivel 1920. végére sikeresen rendezni tudták a csehszlovákokkal a területi vitájukat, Szepes és Árva vármegyéket felosztotta egymás között a két állam, innentől kezdve pedig nem volt érdekük, hogy megváltoztassák a kialakult rendet. A válságos időkben tett áldozatainkért cserébe csupán néhány szimbolikus tettet kaptunk viszonzásul, a lengyelek nem ratifikálták se a trianoni békeszerződést, se a Sèvres-ben megkötött, a nemzetközi határokat garantáló szerződést. Az 1920-as évek további részét éppen ezért az elhidegülés politikája jellemezte, a két ország közötti viszony nem volt rossz, viszont külpolitikai kapcsolataik kimerültek puszta formalitásokban, politikai szempontból nem történt jelentősebb elmozdulás.

Konklúzióként elmondható, hogy a magyar külpolitika hibásan mérte fel a helyzetet, és rosszul kezelte a felmerülő lehetőségeket. Lengyelország támogatása gazdasági szempontból jó döntésnek bizonyult, és ideiglenesen fellendítette hazánk iparát, viszont a hozzá fűzött politikai reményeket nem tudta beváltani. Az ország vezetői nem ismerték fel, hogy a trianoni békeszerződés revíziója egyedül csak a magyarság érdeke, azt se a lengyelek, se a franciák nem fogják támogatni, mivel a magyar kormány nem képes ezért cserébe elegendő ellenszolgáltatást adni. Ugyanakkor az 1919-21-ig tartó időszakból képes volt a magyar vezetés tanulni, ráeszméltek, hogy a versailles-i rendszert csakis olyan államokkal összefogva lehet átalakítani, akik érdekeltek a kialakult geopolitikai helyzet megváltoztatásában. Éppen ezért a lengyel orientációt a harmincas évek elejére felváltja az olaszokhoz és a németekhez való közeledés, és velük közösen próbáltuk meg újra szabni Európa határait.

FELHASZNÁLT IRODALOM

[1] Gerencsér Tibor – Marcin Grad – Mitrovits Miklós: Magyar zászló a Visztula felett; Magyar–lengyel kapcsolatok a magyar diplomácia szemével. Budapest, Országház Kiadó, (2019)
[2] Mitrovits Miklós: Magyar-lengyel diplomácia a lengyel-bolsevik háború idején. Közép-európai horizontok, 1. évfolyam 2. szám, (2020)
[3] Somogyi Erika: Magyarország részvételi kísérlete az 1920-as lengyel-szovjet-orosz háborúban. Történelmi szemle, 29. évfolyam, (1986)
[4] Norman Davies: White Eagle, Red Star, the Polish-Soviet War, 1919–20. London, Pimlico, (2003)
[5] Romsics Ignác: Magyarország történelme a XX. században, Budapest, Osiris kiadó, (1999)